

„Každý člověk má svou vlastní cestu a jen skrze ni rozumí cestám jiných lidí...“ (str. 425). — Tato autorova slova na poslední straně mohou být stejně tak závěrečným shrnutím vzrušující a národné cesty myšlenkami textu, jako jejím předznamenáním. Jeho kniha je psychologickým průvodcem životem současného člověka. Ukazuje jej jako život určený vývojovými zákonitostmi svých počátků, hranic a cílů i jako život otevřený volbám a činům v místech, kde před člověkem vyvstávají jeho úkoly.

Text je členěn podle přirozených etap životního běhu jednotlivce v předívu vztahů a událostí, jimiž zákonitě prochází. Obsahem je to srozumitelné, důkladně odborně založené učebnice vývojové psychologie osobnosti — psychologie „biodromání“. Zpracováním však je, od první strany po poslední, zároveň také výzvou čtenáři, aby se pokusil poučeně pochopit a uchopit vlastní úděl i vlastní možnosti tak, aby dokázal ve slunných i stinných stránkách lidského — především svého vlastního — žití najít a naplnit jeho přirozený řád a snad i smysl. Odborné osvětlení úkolů a problémů jednotlivých období života působí i jako velmi aktuální lidské oslovení vůči čtenáři tam, kde jde o jim právě zakoušené skutečnosti. Autor v tomto ohledu svůj záměr — „Tato kniha chce být praktická. Chce čtenáři pomoci, aby se orientoval ve své vlastní životní cestě...“ (str. 12) — zřejmě naplnil.

Bývá zvykem, aby recenzent alespoň zkratkou přiblížil obsah posuzované knihy a kriticky jej komentoval. Přes upřímnou snahu se mi nedaří takový nadhled poskytnout a ani zaujmout. Je mimořádně obtížné odpoutat se od velice konkrétní, textem téměř neustále živěné a leckdy značně citově nabitě vnitřní debaty s autorem, který svými tvrzeními a výzvami k takové konfrontaci stále provokuje. Nezbývá mi, než abych místo pokusu o vystižení, co v knize je a co není, vyzval zájemce o její obsah, aby sami podstoupili stejnou cestu.

Jen jako ukázkou z proudu takových zážitků připomenu zde jeden z důrazů, které jsem z textu vycítil a který mě k takové vnitřní debatě vybízí. Je to vazba individuální životní cesty jednotlivce na kulturní společenství, v jehož mnohatisíciletém vývojovém dramatu jedinec zaujímá své místo a svou úlohu v něm zdárněji či méně zdárně „odehrává“. Autorův výklad „metakomunikuje“ poučení: Kultura ví a umí vše lépe. Toto dokládá na mnoha místech tak přesvědčivě, že jako

čtenář někdy rád, jindy nerad odkládám své individualistické představy jako omyly. Zároveň však na různých místech přece jen alespoň soukromě pochybuji: Nakolik to tak nutně je? A pokud to tak je, jak potom jednatel, ať já či druhý, může „ze svých zdrojů“ přispět dnes k cestě již ztvárněného společenství? Jde to ještě jinak než tím, že po svou omezenou dobu přijme a naplní již připravené úkoly svého členství v „karavaně“ (podle Saint-Exupéryho, citovaného na záložce), jejíž cestování snad konečný cíl i smysl obsahuje? Anebo to může být i jinak?

Řičanova kniha nabízí mnoho takto obecných, ale i zcela praktických otázek a odpovědí. Uspořádává mimořádně rozsáhlý a reprezentativní výběr psychologických poznatků a oživuje je množstvím klinických a výzkumných příkladů. Doporučuji ji jako přínosnou a přístupnou odborníkům i laikům v tomto oboru; obdobnou práci v naší literatuře dosud nenacházím.

K. Balcar

R. Baenninger, [ed.]

TARGETS OF VIOLENCE AND AGGRESSION

Advances in Psychology 76, Amsterdam, North-Holland 1991, 476 s.

Zájem o tematiku agrese oživila v šedesátých letech práce Konráda Lorenze. Přírodovědecky orientované badatele zajímaly zejména možné zdroje agrese, které mají původ v instinktivních a pudových složkách, sociálně zaměřené práce zkoumaly převážně neagresivní chování jako reakci na vnější události utvářené vlivem kultury a individuálního učení. Tato dichotomizace, která prý zamožovala literaturu o agresivitě, autory nezajímá.

V názvu publikace a v jejím textu se objevuje pojem „target“, jehož základním ekvivalentem je „terč“ nebo „cíl“, a studium těchto terčů agresivního či násilného chování je jejím hlavním tématem.

Otázka, kdo jsou a jací jsou ti, na něž bývá násilí směřováno, a zda mají společné charakteristiky, se dosud kupodivu zkoumala jen málo. Autoři kapitol představují výrazné osobnosti právě v této oblasti; s výjimkou Nora Dana Olweuse jde vesměs o Američany. Jedenáct kapitol publikace je rozčleněno do tří částí. První z nich, „Násilí proti bezbranným cílům“, otevírá kapitola editora knihy R. Baenningera o násilí vůči zvířatům [autor jako srovnávací psycholog hovoří raději o násilí vůči jiným druhům].

Lidské motivy násilí a agrese vůči ostatním živočišným druhům byly vědou